

שלמה ביקר / הסגן פישלר

א

ככל הזכרונות על מאורעות ודמויות, שנערמו במוחי במשך יובל שנים ומעלה, מציקים לי פחות מכל הזכרונות על שנות מלחמת-העולם הראשונה, שעשיתי כחייל וכקצין של קיר"ה בחפירות שבחזית האיטלקית ובצבא-הכיבוש באוקראינה.

המאורעות והדמויות של שנות-המלחמה שלי מונחים אישהו טמונים עמוק בפינה מרתפית של הזכרון, היינו דאמרי אינשי: „הם אינם תובעים מזון“, אין האנשים שפגשתי באותן שנים ואין המאורעות שעדו עלי תובעים ממני שאספר עליהם. יש להם פנאי לחכות, ועלי להודות שסבלנותם היא בשבילי נחמה פורתא.

נחמה פורתא, משום שאני סובר כי האנשים ההם והחוויות ההן אינם נדחקים לעמוד בראש זכרונותי ובהוד קולמוסי, הואיל והם נושאים בתוכם את התחושה שעדיין הזמן עומד לפניהם, את התחושה כי

...נא אֶתְּנָה שְׁנַיִם רִבּוֹת עוֹר / וְאֶשְׁפֹּר יוֹתֵר קִפְפֵי שָׁחַי כְּפִי אֶפְלִי *

אלא שלא מזמן, לפני ירחים מספר, צפה ועלתה בזכרוני איזו דמות מן הדמויות של מלחמת-העולם הראשונה, והיא צפה תוך כדי שאון תובעני למדי. המעשה היה בשעת מסיבה לכבוד ידו. גסבה השיחה על מזל, ואחד האורחים הנכיר את החידוד הצרפתי, שאילו כתב רבנו של-עולם רומאן זול, היה חותם עליו בשם הבדוי: מזל.

נתנו המסוכים קולם בצחוק, ורוב הפירושים היו שמזל אינו בעצם אלא בדיה, שכנוע עצמי, אמונת-שווא ריקה ותו לא. אחד בלבד, שהיה בימי היטלר „שם“ וזה שנים מעטות הוא כאן, באמריקה, שיסע את הצחק ואת דברי-הלעג והפתיע את הכל, עד כדי תדהמת-מה, בדברים שנאמרו ברצינות עמוקה כדלקמן: „המזל כמוהו כאלהים עצמו, אלהים קיים כשמאמינים בו, והוא הדין במזל. מי שמאמין בו, בשבילו הוא קיים ואף מצוי לו“.

חיכו השומעים שהאיש מ„שם“ יספר איזה מעשה שהיה מחיי עצמו, לשם הדגמת הדברים שאך זה השמיע, אלא שהוא לא עשה זאת. לפי חזות פניו ניכר שמשלים לא חסרו לו, אלא שחסר לו החשק, ואולי גם הכוח, להעלותם.

אותה שעה, כמי שנשלח על-ידי במאי נעלם, נראה לי הסגן פישלר, חברי לחפירות האיטל-קיות, שיקל פישלר מסטאניסלב, לא שהבחנתי בדמותו, אלא הבחנתי פתאום בקולו, הקול החור, המצוה ועם זאת הגמגמני קמעה, של חברי, שבאותו ליל-אוגוסט חשוך תחת מירעם התותחים האיטלקיים ותברוקת הנזקורים שלהם, פרץ בקריאה אלי: „ביקל, בוא אתי, אני ברימזל!“

הגמגמנות המעטה של הסגן פישלר לא גרעה מאים מחדותו, להיפך, היא הוסיפה לקול (עד כמה מופלא הדבר!) לווייתן-תרוחם. הריני מדגיש זאת, כיוון שאוני הפנימית תפסה כעת, בשעת המסיבה, את כל בני-הגון של הקול, קולו של הסגן פישלר, משך ארבעים השנה, לאחר ששמעתי את הקול לאחרונה, לא הלך ממנו לאיבוד ולא כלום.

היתה זו הפעם הראשונה שחברי (כלום חי הוא עדיין אישהו? העלה בידו להתחמק מבאָלאָץ, שם עלו בעשן קרובי וידידי שבסטאניסלב יחד עם משפחתי ועם יהודי כולם מקולומיה?) שיקל פישלר בא אלי בתביעה: ספר עלי, דומה היה כאילו אמר לי: למה אתה מחכה שאותו יהודי מ„שם“ יביא לך משל, בה בשעה שלך עצמך מצוי היפה שבמשלים? ספר להם על אותו ליל-הקין משנת 1917 על פני הדרכים ההרריים שליד הנהר איסונצו, שם עשיתי אותך שותף למזלי והצלתיך ממוות בטוח.

הנה-הנה אני עומד לציית לו לחברי פישלר, המלים הראשונות כבר היו מוכנות על לשוני, בלעתי אותן, הרי זה סיפור-מעשה ארוך מדי, תירצתי לעצמי, הרי זה מעשה שמוטב לכתבו מאשר לספרו, הסגן פישלר דומה שקיבל את תירוצי, כיוון שבאותו רגע נדם קולו בקרבי. שבתי הביתה ועל שולחן-הכתיבה שלי הנחתי פתקה עם אותיות של קידוש-לבנה: לכתוב על הסגן פישלר ועל ליל-הקין שליד איסונצו, הפתקה היתה מזכירה לי בלי הרף, ואני הייתי דוחה תדיר, מתוך אמתלאות שונות, אמיתיות ומדומות.

הסגן פישלר היה תמיד אצילי-גאה. יכול היה לבקש מה, אבל לחזור על הבקשה לא היה זה

* מהוך שיר של המשורר היידיסוכיטי איזי באריק.

מטבעו. גם הפעם לא סר מדרכו. דמם — עד שהזכיר על עצמו לפני שלושה שבועות על ידי שליח.

ב

היתה שעה מאוחרת אחר־הצהריים. הטלפון צילצל וקול־גבר לא מוכר שאל בלשון־האם, בידיש: אתה הוא הסגן ביקל?

גבוך וגבהל למדי עניתי בשאלה: מי אתה?

כלום אינך מכיר אותי? — ענה זה שמעברו השני של השפיפרת — אני הייתי משרתך בצבא בעת הקרבות על איסונצו. זוכר אתה את המפקד טינקל ואת הסגן פישלר?

משביטא את השם פישלר, חשתי ממש סמרמורת על בשרי: פישלר הוא ששלח אותי אלי.

— מתי ראית את פישלר? שאלתי כולי מורטט.

— שוב לא ראיתיו מאז קרב־איסונצו האחרון, כשכבשנו את מונטה סאנטו. לא כן?

— כיצד, אפ"כ, נזכרת בו פתאום? — נסיתי לחקור את היהודי.

— הרי היה יחד אתך, ואני בזמן האחרון יותר מתמיד (כיום ובעיקר בלילה) נזכרתי

בשניכם.

תבינותי מיד שהיהודי איננו קורא־ידיש ואפילו שהוא דובר־ידיש חלש. הבחנתי בכך לפי המבטא הנור, לפי מה שפנה אלי בלשון „אתה“ — ולפי מה שאך עתה נודע לו כי אני

באמריקה.

— אני כבר 39 שנים באמריקה — פתח משרתי־לשעבר וסיפר כיצד נודע לו באקראי ש„קצינו“ גם הוא במדינה — אני מנקה־בגדים, „קלינר“, בברוקלין. הלכותות שלי מרוצים מאוד מעבודתי. לאחרונה יש לי קצת טרדות. חסידי־סאטמאר נכנסו לגור בשכנות אתי, ואין זה נראה להם ש„סטור“ שלי פתוחה בשבת, והרי הם מציקים לי. קוראים אחרי שאני גוי וכיוצא בזה. אין אני קורא יידיש, כי לא לימדוני. אלא שביום החמישי שעבר הייתי באיטליז וראיתי ספר יידי מונח שם. אני מציץ: הרי שם ה„פיקטשה“ שלך, הכרתיך מיד. נצטעקתי לעבר הקצב: הרי זה הקצין שלי. כבר סיפרתי לו הכל עליך ועל הסגן פישלר.

שוב פישלר! — מהרהר אני, ואני שואל את „משרתי“: משרתו של מי היית, שלי או של הסגן פישלר? (חשתי חוסרי־סבלנות בשאלתי ובושתי בפני עצמי).

— שלך הייתי, עונה הקול שבטלפון (זהו נשמע סנטימנטאלי, בכייני כמעט), אבל אני נזכר עתה בלי הרף בפישלר. אני אבוא אליך. אתה תכיר אותי. מתי לבוא? כשאני מדבר אתך דמעות ניגרות מעיני. למעלה מארבעים וחמש שנים כבר לא ראיתך.

הוא בא ומצאני ביום מר ונמהר. היה זה כחצי שעה לאחר שהודיעוני את הבשורה האיומה על מותו של לייוויק. הייתי מוועד ומיהרתי אל ישיבת ועד־ההלוויה בבית „יווא“.

הוא נחלצה אלי. התכוננתי בו ובשום פנים לא יכולתי להכיר. הוא קרא בשמו אז בצבא ובשמו עכשיו באמריקה, ושני השמות לא הגידו לי כלום. לא הזכירו לי מאום. גם בדיוקנו של היהודי בן־הששים־וכמה לא היה אף קו שיהיה מוכר לי. אלא שכל מה שסיפר על ההתרחשויות באותו ליל־קרב לרגלי מונטה גבריאלה ועל מונטה סאנטו, וכן בדבר הקצינים וחלק מהחיילים בגדוד ה־24, התאים להפליא. אני שאלתי וחורתי ושאלתי אם לא היה משרתו של הסגן פישלר, והוא מצידו לא פסק מלזוודא כי היה רק משרתי שלי, וכי בשעת ההתקפה האחת־עשרה כבשעת ההתקפה השנים־עשרה לא זו מצדי.

הזוכר אתה — שאלתי לבסוף — אותו ליל־אוגוסט חשוך, כשהסגן פישלר ואנכי ניהלנו שיירת חיילים עם חמרי־בנין אל החפירות הקדמיות, ומבין מאתיים האנשים, בערך, הבאנו חזרה לפנות־בוקר לא יותר משלושים וכמה? היכן היית אתה אז? כלום היית אתי בעת הליכת־האסון ההיא? הוא זוכר את הלילה ההוא, אלא שלא נתלוצח אז אלי. את משרתי־הקצינים השאירו „בבית“.

אף לרגע קל לא נטשני החשד שהיהודי היה לא משרתי שלי, אלא משרתו של חברי שיקל פישלר, וכי הוא משמש עכשיו שליחי לחבוע את חוב־התודה על אותו לילה. כשהציל אותי ממוות.

סיפרתי ליהודי הברוקליני על משרתי, אותם אני זוכר גם זוכר, ביניהם היה יהודי אחד בלבד. אלא שהלה מוצאו היה מעיירה אחרת לגמרי, והוא היה גבוה, כחוש, דתי ובן־תורה במקצת. היה נושא אתו מחזור וחומשון והיה קורא „עברי“, „פחו כמים“.

ה"קלינר" מברוקלין נתחייך, משום שהוא הרי היפוכו של מה שהיה הלה. הוא בעל קומה בינונית, בעל-בשר מנעוריו, וחלש, חלש מאד, באשר ל"עבריו". שהוא בעל-בשר וחלש ב"עבריו" — על כך סיפר הוא עצמו.

נפרד ממני לשלום והבטיח לבוא אלי שוב בקרוב. בפעם השניה ודאי שאכיר אותו. אבל עד היום לא הודיע עוד על עצמו ולא כלום. מן הסתם יודע הוא שמיותר הדבר. את שליחותו מילא. ואני מוכן ומזומן לספר את המעשה של "הלילה ההוא".
אלא שקודם בא הפרק על משרתי, כלומר על אותם שזכורים לי.

ג

משרתי היהודי היה איש-קיסוב; שם עיירתו הגאליצאית נשאר תקוע בזכרוני משום שמשה (זה היה שמו וכך נקרא בפי שלי ובפי הפלוגה כולה) היה מספר תכופות על אביו. שהיה חסיד וויזניצאי חם ושהיה תמיד נעדר מכיתו בשבתות. מקיטוב ועד לוויזניץ מרחק של קפיצת-החול; יש רק לעבור את הגשר על פני הטשאראמוש ולצעוד משם משך חמש עשרה-עשרים דקה עד לחצרו של הרבי. היה האב הולך ביום ששי אחר-הצהריים. לאחר המרחץ, לוויזניץ וחזור הביתה במוצאי-שבת לאחר ההבדלה.

משה היה מספר את המעשה בשבתותיו של אביו בוויזניץ בנעימה של טרזניה. חסרות היו לו — היה אומר — ה"זמירות" של אבא וההבדלה של אבא. היה מרגיש בתסרונון, משום שהיה חובב גגינה, ובעיקר משום שאביו היה בעל קול ערב לזמרה. חסידי-ויזניץ לא שבעו מלשבת את זמרונו ליד שולחנו של הרבי.

משה עצמו אף הוא היה נאה מזמר, ועם שהיתה משתררת מנוחה כלשהי בחיות (לשם מרגוע מעבר לחפירות ובחפירות עצמן) היה מטעים בדקדקנות בפני ובפני חברי, הסגן פישלר, איזו תפילה של ימים-נוראים, והיה מה לשמוע. היה בו אף היה במשה מן החומר הדרוש לבעל-תפילה, אבל לשירות-של-קצין היה ראוי במידה מעטה. בקושי עלה לו לשרת את עצמו — ואחרי לך ודאג לא רק לעצמו, אלא גם לזולת. צחצח לו את הנעליים, נקה לו את הבגדים, שמור על סדר המיטלטלין המצטים שלו ושא אחריו את תרמיל-הגב. משה היה אטון והיה עושה כאילו בידים עציות ולא בידיו שלו.

הסגן פישלר, שמטבעו היה מהיר, קפיצי, לא יכול להבין חוסר-אונים אצל אדם שהוא שלם באבריו. לכן היה מסתכל בעיניים לא-ידידותיות במשרתי, במיוחד בשעה שהינו עומדים בחפירות הקדמיות, ואף בעזרת איזו תפילה של ימים-נוראים לא יכול משה למחות את חוסר-הידידות כלפיו. להפך, לעתים קרובות היתה דווקא הרגשתו הכיתית של משה מעצבנת אותו כראוי.

— לשם מה אתה זקוק לו כאן? — היה חברי פישלר מתכעס כלפי — והרי הוא מתלבט בין הרגליים. הלך יהלך על פני החפירות מתוח כמוהו כאביו אברהם-הירש השוחט בשעת הליכה אל הצמוד, ונשוא ישא את תרמיל-הגב כשאת קופסה עם אתרוג, ואת הרובה ישא כלולב. לשם מה אתה זקוק לו כאן?

וממנו, מפישלר, באה האמצאה לשלוח את משה להיידנשאפט, שם עמד המטבח הראשי של הגדוד יחד עם מחסני-הסחורות. שם, בהיידנשאפט, נמצא גם המשרד לדואר-שדה של הדייוויזיה שלנו. שם, טען פישלר, יחזיק משה מסודרים את התפצים, ששינוי במסור לו לשמירה. הוא ימסור למשרד הדואר את המכתבים שנעביר אליו, ובעיקר ישגיח שהטבת ישגר לחד את התופנים בשבילנו. עניין התופנים היה חשוב מאד, כיון שמפקד-הבאטאליון הומני שלנו, המפקד פרילאסאואר, היה נוהג מפעם לפעם (כמעט מדי ימים אחדים) ליטול לעצמו את כל משלוחי-התופנים המיועד לקצינים ולהודיע שהדרך היתה רעה ומטבח-השדה גרר אחריו בקושי את מעט המרק עם הבשר. ואתה לך וטען נגד הגוי הווינאי הארוך והכחוש, שמעולם לא חייר ושכל מה שהיה נוגע לזולת, ולא לו עצמו, היה בשבילו "פחם אזרחי".

לולא שהיה מרטט מיוחד שמה יודע לו, "למפקד פרילאסאואר הטוב" שהוא שוהה בהיידנ-שאפט במקום להיות בחפירות, היה משה חש עצמו בנעימים בעירה. היה מחזיק בסדר את יתרת התפצים המצטים, שומר על חליפת המכתבים שלנו עם הבית וכן על — מנות התופנים שלנו, נוסף לכך היה מוסר יום-יום באמצעות מטבח-השדה איגרת בשבילי על "מה שאימרים בהיידנשאפט", ומפקידה לפקידה היה גם כותב מכתבים לאבא-אמא שלי.

מה שכתב לאבא-אמא שלי אין אני יודע על בוריו. יודעני רק שאמא חיבבה את מכתביו של משה, הואיל והיה מבטיחה שהוא מתפלל לאלהים עלי, שאשוב לשלום, ועוד יודע אני כי

אבא, שהיה ברגיל מצטחק ברצון לכתיבה מעין זו, לא יכול אחר־כך בבית, בתום המלחמה, לעורר אצל עצמו את החיוך הקל ביותר למכתביו של משה. הוא אף לא נתחייך לאותה איגרת אלי בחפירות, בה הודיעני משה שלקה בהצטננות, בחום, ושקרוֹב היה לכך שיוכנס לבית־החולים. (לפי נוסח האיגרות הישן) „מי יתן וגשמע גם עליך כדברים האלה“. ראיתי עין בעין שאבא ז"ל נכשל ושבגין קומץ תשבחות לבן איבד את ההומור המהנה שלו.

בסתיו המוקדם של 1917 גילתה מפקדת־הצבא חסד כלפי גדודנו המיוגע והעבירה אותו מחזית־האש שליד איסנוֹצ' לִפּוֹש בחזית הרוסית, שם שררה כבר כמעט שביתת־נשק למעשה. הוותיקים קיבלו חופשה, ובין המאושרים היינו גם אני ומשרתי משה. עם שובי כעבור חודש אל גדודי בכפר שליד הנהר סאַרָאט, משם פתחנו בהליכה ברגל לפרוסקורוב ומשם ברכבת לערי דרוס־אוקראינה: ייקאטריןסלב, ניקולאייב, רוסטוב ומאריופול, לא מצאתי את משה. משה לא שב מחופשתו. במקומו הגיעו איגרות עם אישורים רפואיים שהוא חולה — וחולה קשה. ומה שהיה אחר־כך אינני יודע, משום שרוב התכתובת הרשמית הלכה לאיבוד בעת תאונת־הרכבת מעל מוביל־המים באלכסנדרובסק. הקרון עם הארכיונים כולם (של המחלקה, הבאטאליון והגדוד) נפל יחד עם שומרים הרב־סמל היהודי הלר, מעל הגשר ורוסק כולו. לי הקצו כמשרת איזה אוקראיני צעיר, חייל חדש, שאך זה הצטרף לצבא ושמרצאו היה מכפר שליד העיירה גריידיק מעבר ללמברג. שירות־לקצין בצבא הכיבוש היה, כמובן, רחוק מזה שבחפירות, ואפילו מזה שבתקופת הנפישתה מעבר לחפירות. בתי־מלאכה לסנדלרות ולחיטות היו בסמוך, לקצינים היו מסעדות משלהם ליד הבאטאליון, כך שהשירות־לקצין היה ממש בגדר סינקורה. כלומר, קבלה שכר בלי לעבוד כמעט.

במשך חדשי הכיבוש הייתי רואה נדירות את יורקה (זה היה שמו של משרתי האוקראיני). ולכן גם הכרתי מעט מאד. אלא שעמדתי על טיבו בעת־צרה, כאשר גילה את נאמנותו. היה זה בימים של שלהי המלחמה, באוקטובר 1918, בעיר האוקראינית יליסאוטגראד. באחד הימים ההם וגדודנו שחלץ עצמותיו כדירות נוחות, כמון טוב וכעבודה מעטה בעיר מאריופול שעל הים האזובי, נאלץ לארוץ חפציו בחיפזון ולהפליג לדרך כדי להציל את החזית הגרמנית בבולגריה. הרכבת לא הגיעה אלא עד גאליציה. שם התחילה המהפכה, וכל חייל וכל קצין, הנוכחים פרושים מעל צווארונם, פתח בחיפז־דרך לביתו.

אותי הוליכה הרכבת עד יליסאוטגראד בלבד. משהגענו מאוחר בלילה לתחנת יליסאוט־גראד, הבחינו בקלקול שחל באחד הקרונות, שצורך היה להחליפו. הסיע הקטר את הקרון הישן למיסעף אסום צדדי, והנה הוא חוזר עם קרון חדש, וצלחות־הברזל של שני הקרונות העומדים להתחבר קרובות לנשיקה. אני הייתי אותו לילה בתפקיד הייתי מתרוצץ ממקום למקום להשגחה, וכיצד נצטממת פתאום בין צלחות־הברזל אלהים לבדו הוא הידע. הקרונות, רגוזים על ההפרעה שלא בעיתה, לפתו אותי בצלחותיהם והשליכו אותי על המישורית. נשארתי שכוב בעילפון ולא התעוררתי אלא כעבור יממותיים מליאות בבית־החולים הצבאי שבייליסאוטגראד.

בבית־החולים שררה כבר אווירת־ההרס הצבאי. הרופאים והסאניטארים גמלו חסד אם באו לבדוק חולה או לשרתו. רופא־הגדוד הורה לתת לי גלולות להרגעה — האבחנה היתה: „אם לא תקבל את ה„הישפאנקה“ (השפעת הספרדית השתוללת או וסיעה לפינוי בתי־החולים מחולים), הישאר בחיים. ועוד — הוסיף ואמר — מוטב היה לשתות הרבה חלב, למען הריאה ונגד השפעת גם יחד. אלא שלרשות הנהלת בית־החולים אין חלב. פשוט אינו בנמצא. הזמן אינו מתאים עוד ליטול משהו מן האוכלוסיה בכוח.“

את השיחה בגרמנית עם רופא־הגדוד לא הבין יורקה, אולם משנודע לו מפי במה מדובר — הופיע שפע של חלב. בוקר־בוקר היה יורקה נעלם לשעה־שעתיים בעיר ומביא משם חלב. והיה הבחור מתהלך מסביבי בעדינות ובאהבת־אח, היה משמש לי רופא ואחות רפואית. היתה זו הפעם היחידה משך שלוש שנות קצינותי שחשתי בנכות שזכיתי לקבל משרת. כעבור שבועיים כמעט התחיל מצבי משתפר: אז החילונג, יורקה ואני, ליתן את דעתנו כיצד לא לאחר את הרכבת האחרונה של משוחררי־הצבא, שעמדה לצאת באחד הימים מייליסאוטגראד. ניהלנו שיחות ארוכות וסיפרנו שלא במכוון זה לזה על הבית ועל המשפחה, וכך באנו לידי קירבה הדדית.

מעודד מקירבה זו נפנה אלי יורקה יום אחד פתאום באמצע השיחה על „מתי ואיך נוסעים הביתה“, בשאלה: „מה שקרה אותו לילה כשהסגן פישלר הציל אותך ממוות בטוח?“

— מניין לך? — גימגמתי ונצטעקתי מרוב תדהימה ופחד — מניין לך? הרי אתה טרם היית אז בגדוד באיטליה.
 נבהל קצת מגימגומי ומצטעקתי דמם יורקה תחילה, ולאחר מכן, כשלא פסקתי מלשאלו בעיניים שוב ושוב, הפליט בחשאי ובבושה:
 — ממך, אדוני הסגן, הריני יודע זאת. אתה גופך סיפרת זאת.
 — ???
 — כשהיית שכוב בימים הראשונים בחום גבוה והיית מדמדם מרוב חום.
 — לולא הסגן פישלר באותו לילה — עניתי לו ליורקה בחיתול, לאחר שחשתי הקלה על שנפטרתי מימי החום והרגשתי נשתפרה — לולא הוא, לא היה גם חלבך כאן בייליסאוטגראד עשוי להצילני.
 אז בנתי מה העמיק לחדור ללבי אותו מקרה ומה גדלה אמונתי ב...בוא אתי, אני בר-מול" של פישלר. אמונתי בכוח המול של חברי פישלר היתה גדולה כל כך, שבמצב חוסר-ההכרה שלי נאחזתי במזלו והתפללתי אליו.

ד

על מיסת בית-החולים בייליסאוטגראד סיפרתי אז ליורקה את המעשה בלילה ההוא, ואני שב ומספרו עתה לפי משאלתו של פישלר, ששיגרה אלי באמצעות ה"קלינר" הברוקליני, בליל-אוגוסט האמור של 1917 היינו שכובים עם באטאליון-האבטחה שלנו קילומטרים ספורים מאחורי החפירות הקדמיות. האויב החזיק במשך יממות את כל החזית תחת מטח-תותחים בלתי רגיל. היה רוגם בתוסר-בטחה לא נעים וגורם נזקים רבים. בעיקר הרס ממש את החפירות הקדמיות. הבאטאליון של המפקד אדאמיטשקא נאלץ לסגת ולחפש מקום פגיע פחות, כדי להתחפר בו. ואילו אנו, באטאליון-האבטחה, הצטרכנו לספק להם קצת חמרי-בניין, וקודם כל תחמושת, משום שהאיטלקים השמידו ביריותיהם את הכל.
 שלח מפקד-הבאטאליון שלנו, המפקד טינקל, את הסגן פישלר ואותי עם מאתיים איש להגיש את חמרי-הבניין ואת התחמושת לשורה הקדמית. הלילה היה של סוף-חודש, אפל. הדרך ההררית צרה, מוגלת משני צדדיה בשיחים ובבני-שיח, ופה ושם מוסתרת על-ידי סלעים, שנראו ככרסים מזוועות, שנשארו מוטלות לאחר שאבירים אחרים נקטעו מן המפלצת. היה זה לילה נוח להתחבא מפני תותחי האויב. החיילים הלכו בהליכה ערפית, דהיינו אחד, או לכל היותר שניים, ברוחב ובמרחקים של כעשרים צעד זה מזה לאורך. נשאו קרשים וגם קורות, מכונות-יירה וארגוני-תחמושת וכלים לחפירה באדמה ולקידוח באבנים.
 שנינו היינו סגנים: פישלר ואני, אלא שהוא היה גבוה ממני בדרגה (וגם בחמש-שש שנים גדול ממני בשנים, ארוס לכולה, סטודנטית בווינה, שבמכתביה אליו היתה מתארת על כל פרטיה כיצד תיראה דירתם בסטאגיסלב). היה הוא, לפי ה"שולחן-ערוך" הצבאי, הולך בראש השיירה, ואילו אני בסופה. החיילים נזהרו, בהתאם לפקודה, מלעשות צעד עז בנעליהם המסומרות על הדרך הסלעית הקשה. היו עוצרים ממש נשימתם — ומסביב חושך ושלווה כמעט. אישם נתנתם תוחה לפרקים, אלא שהרושם היה כי היריה היתה "עיוורת", לאמור: לא נתפצצה, או שנפלה אישהו המימה וטבעה.

לאחר הליכה של כשעה נדמה היה לנו שפתחנו, כדאמרי אינשי, את הצעידה ברגל ימין. עוד שעה-שעה וחצי וגיע לשורה הקדמית ועוד נספיק לחזור תחת כסות הלילה.
 פתע פתאום הבהיק בעיניים זרקור. כולנו התנפלנו לאדמה, כלומר, לא כולנו, רק אלה שיכלו לעשות זאת. החיילים הטעונים קרשים ובול-יעץ על כתפיהם יכלו בקושי להשתותח, ואילו אלה שהיו טעונים ארגוני-תחמושת כרע-נפלו אט-אט ובוהירות, גזירה שמא תגרום המכה להתנפצות. אבל ברוך השם: הזרקור כבה. כלומר, כך סייע לנו בלחישה, "הרתור" המשאלה, האויב רק הציץ — ולא הבחין בכלום.

ותבדינו מרה. הזרקורים הבתן הבחינו כדבעי. המפקדה האיטלקית ידעה, כנראה, יפה את הדרך וכן ידעה ששיירת נושאי-הקרשים-התחמושת שלנו עומדת בקרוב לצאת על פיסה של מעלה-ההר. שהוא כמעט פתוח לשני הצדדים, ואז —

מספר הנופלים היה גדול עד כי נצטופפו השורות מעצמן. אלו שהיו אתי בסוף השיירה נפגשו עתה עם חיילים שידעו כי מקומם הוא בתווך, ואפילו יותר מלפנים, לפני הלכו שניים ובור על כתפיהם, והוא ששימש לי מחסה במידה מסוימת. כיוון שהם ארגו מעין צל מסביבי. אבל זה המיט עלי גם סכנה נוספת, הואיל ואצל צלף היה דווקא לא פגז אלא כפיס של

בול-עץ יכול לשמש בתפקיד של מלאך-המוות. לא יכולתי לשכב ולחת לנשואי-הבולמים שלפני להתקדם בהרבה.

מה עבר עלי אז? זכורני רק זה, שמעולם, בירחים הארוכים מתחת לאש החזית, לא חשתי את עצמי חסר-אונים במידה כזאת וכל כך נתון בכפות המוות כמו אז.

ופתאום פקודה, המתגלגלת מהסגן פישלר מאיש לאיש עד שהגיעה אלי. "הסגן ביקל יעבור לפנים", כך חזרו כמה עשרות הפיות שנותרו עדיין על המלים וניסו להתגבר בקריאותיהם על תותחי האויב. הבינותי. כי פישלר נפצע וכי הוא קורא לי לתפוס מקומו. כפוף לשתי מחציות רצתי לאורך החיילים בצד הדרך הימני.

מתחת לכפות הרגליים — שוחות, שתותחי האויב כרו; מעל הראש — גרדומי אור שהזרקור מעלה בלי הרף; באוניים — געיית הכדורים ונאקת הפצוצים, ואני — רץ שטוף פחד ואישהו חש אני בסקרנות-הנעורים שלי לאחריות שאני עומד מיד ליטול על עצמי (עתה אני שואל את עצמי: כלום היתה הרגשת הסקרנות במעמקים וזה עם התחושה שאני נמלט ממוות?) והנה פישלר. הוא תופס בידי, ופניו המתחבים חדות, עיניו השחורות כפתם ושפמפמו הדק ליד שולי שפתו העליונה — שלשתם מאירים בהום ובהרגעה.

— אתה פצוע? שואל אני.

— לא. אף מפי חשוכה עם גמגום, אבל בהדגשה ובבטחה מרוגזת של סוף-פסוק: מי ששלח אותנו עם מאתיים איש בדרך אל החפירות הוא פ"פ-פושע (צער וזעם גרמו לו לגמגומו של פישלר עד שכמעט לא היה מסוגל לבטא את המלה). אם נחזיר אתנו עשירית ממספר החיילים, הרי זה יהיה הרבה, דווקא משום כך קראתיך: בוא אתי, אני בר-מזל. דבריו של פישלר הממוני בפליאה, בנעימת החברות הטובה — ובאמונה במה שהוא אומר, אינני יודע אם עניתי. אני זוכר רק ששמתי ידי בזרעו ונלחצתי אליו כילד חולה, המחפש מחסה אצל אביו.

לא עברה יותר ממחצית השעה מצת שנכנסתי למערת המול הבטוחה של פישלר, ושנינו, יחד עם החיילים הקרובים שמאחורינו, התנפלנו ארצה. בכל השעה הארוכה שנמשכה עד עתה לא שמענו התנבחות חזקה ומליאה כזו של האויב. היתה זו התפוצצות של התופת. הבינונו שהאויב השיג מטרת-פגיעה, אבל היכן? מאחורי החפירות? או בשורותינו גופא? כיוון שקול אדם לא נשמע ולא קול צעקה ולא אנהח, סברנו שנפטרנו ברע במיעוט. היריה פוצצה אישהו רחוק סלע, ומכאן הנפץ האיום.

אלא שמיד פתחו חיילינו ב"טלפון" מאיש לאיש למעלה אל הסגן פישלר: היריה פגעה בשורות האחרונות, רוצצה אבנים, גרמה להתנפצות ארגו עם תחמושת, ניפצה את המרי-העץ — והרגה שמונה אנשים. אין פצוצים. כולם מתים.

★

ארבע העשרות וחצי של הנשארים בחיים, "בבית", במצב של דורבנה, לא פסקו למחרת מלשוחח על הנס שקרה אתי ועל המופת שהסגן פישלר נהג בו כלפי. הקצינים רצו לדעת מפי פישלר כיצד עלה פתאום בדעתו לקרוא לי ואף אותי חקרו אם לא החלפתי קודם דברים ב"טלפון" עם הסגן פישלר. אפילו "גונב-התופינים", המפקד פרילאסאואר, התכתב עלידי שליח מיוחד עם מפקד-הבאטאליון טינקל וביקש ממנו פרטים על מה שקרה וכיצד. כמוני כפישלר דיברנו ברצון על העניין. נענינו על השאלות והפלגנו לחקירות פסיכולוגיות, אלא ששנינו לא גלינו את מלות-הקסם "בוא אתי, אני בר-מזל", שהיו תחילתו וכן סופו של הנס. משך ארבעים חשנה מאז הייתי בתוך-תוכי בלא יודעים ועתים גם ביודעים, נשען על דבריו של הסגן פישלר. הרגשתי בהם כבקמיע, שקיבלת אותם ושנצטווית: שמור עלי, זוהי סגולה. שמרתי עלי, והנותן שתק. הסגן פישלר, בין חי לעת זקנתו, ובין בימי נעוריו לאחר שנספה, הדיעני עתה שהגיע הזמן לספר על כך. הוא אף שיגר אלי שליח. בכן ממלא אני רצונו. אבל בלב נוקבת שאלה (ויסלח לי חברי, אם בין החיים ואם בין המתים, על סקרנותי): מה פירוש תביעתו הפתאומית? כלום משמע הדבר שהוא מחדש את הקמיע? או שזוהי הודעה כי הגיע הזמן לבטלו?

כן, אז לא זו בלבד שהזרקורים שבו והאירו מחדש, האירו בלי הרף, אלא גם התותחים פתחו כיריות ללא הפוגה. פצצות התותחים רוצצו את הקרשים, ונתהוו חורים בין החיילים נושאי העצה. נשמעו לעלעל של גוססים וצוחות פצועים עם אנחותיהם. אנשי חיל-הרפואה גררו מתים ופצועים והניחום לצדי הדרך.

תרגום מיידש: ק. א. ברתיני